

Ucraina. Genocidul lui Putin ca „ultimă soluție”

Gabriel Andreescu

Unul dintre primii cercetători care au calificat acțiunile statului rus în Ucraina drept „genocid” a fost Eugen Finkel, cu enunțul din 5 aprilie 2022: „Pragul de la crime de război la genocid a fost depășit”.¹ Finkel este un specialist în domeniul violenței politice, al genocidului și al politicii est-europene, astfel încât evaluarea lui, chiar dacă nu aprofundată, merită considerație. În timp, numărul cercetătorilor care au susținut aceeași opinie s-a multiplicat. Un singur alt exemplu (din 13 aprilie 2022), argumentul lui Daniel Rothenberg: „...alături de acțiunile militare ale Rusiei și de ceea ce oficialii ONU au descris drept atacurile asupra civililor, termenul de genocid se poate aplica foarte bine la ceea ce vedem în Ucraina. Ar fi potrivit să se vorbească despre un genocid în Ucraina dacă ar exista suficiente dovezi pentru a demonstra că atrocitățile Rusiei exprimă un efort intenționat de a nega existența poporului ucrainean”.²

Acuzarea Rusiei de a urmări un genocid împotriva ucrainenilor va apărea în discursul unor șefi de stat. Pe 3 aprilie a.c., președintele președintele Volodimir Zelenski afirma într-un interviu acordat „Face the Nation” (CBS News): „Într-adevăr, acesta este genocid – eliminarea întregii națiuni și a poporului”.³

Pe 12 aprilie 2022, acuza avea să fie repetată de președintele SUA, Joe Biden, la un eveniment din Menlo, Iowa.: „Bugetul familiei tale, capacitatea ta de a-ți umple rezervorul, nimic nu ar trebui să depindă de faptul că un dictator declară război și *comite genocid* (subl.meu) la o jumătate de lume distanță”.⁴ Biden avea să întărească acuzația în fața reporterilor. Le-a spus că a folosit în mod intenționat cuvântul „genocid”, dar a admis că rămâne „juriștilor să decidă la nivel internațional dacă [acuza de genocid] se califică

-
- 1 Eugen Finkel, „Opinion: What’s happening in Ukraine is genocide. Period,” *The Washington Post*, April 5 - https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/04/05/russia-is-committing-genocide-in-ukraine/?utm_medium=email&utm_source=newsletter&wpisrc=nl_opinions&utm_campaign=wp_opinions (accesat la 5 iunie 2022).
 - 2 Daniel Rothenberg, „Opinion: Why the US should investigate Russian aggression in Ukraine as genocide,” CNN, April 13, 2022 - <https://edition.cnn.com/2022/04/09/opinions/russia-genocide-ukraine-investigation-rothenberg/index.html> (accesat la 5 iunie 2022).
 - 3 Nelson Oliveira, „Zelenskyy accuses Russia of genocide,” CBS News, April 3, 2022 - <https://www.cbsnews.com/news/genocide-russia-ukraine-war-zelenskyy-face-the-nation/> (accesat la 5 iunie 2022).
 - 4 Tyler Pager, „Biden calls Russia’s war in Ukraine a ‘genocide’,” *Washington Post*, April 13, 2022 - https://www.washingtonpost.com/politics/2022/04/12/biden-calls-russias-war-ukraine-genocide/?utm_campaign=wp_todays_worldview&utm_medium=email&utm_source=newsletter&wpisrc=nl_todayworld&carta-url=https%3A%2F%2F2.washingtonpost.com%2Fcar-ln-tr%2F36919bd%2F62564c2e64253a7f342ddbc5%2F5c7a5a79ade4e238499f853e%2F12%2F80%2F62564c2e64253a7f342ddbc5 (accesat la 5 iunie 2022).

sau nu”. Președintele Statelor Unite a și accentuat: „Cu siguranță așa mi se pare”.⁵

Condamnarea genocidului desfășurat de Rusia în Ucraina va deveni ulterior aproape un fapt comun. Colecția de declarații politice publicată la 20 mai 2022 de Elizabeth Whatcott, ”Compilation of Countries’ Statements Calling Russian Actions in Ukraine ‘Genocide’” indică faptul că această interpretare a agresiunii ruse este asumată astăzi de autorități statale, grupări politice, organizații internaționale.⁶

În paralel, au fost lansate investigații asupra crimelor de care este responsabilă Armata rusă. Pe 28 februarie 2022, Procurorul Curții Penale Internaționale a anunțat intenția sa de deschidere a investigației oficiale cu privire la suspiciunile comiterii de crime de război și de crime împotriva umanității în Ucraina și a sugerat statelor să trimită Curții o solicitare în acest sens. Pe data de 1 martie 2022, Biroul Procurorului a primit o cerere de deschidere a investigațiilor din partea Republicii Lituania, iar pe 2 martie, o solicitare identică a altor 38 de state.⁷

În declarația sa din 30 martie 2022, Michelle Bachelet, Înalțul Comisar al ONU pentru Drepturile Omului, enumera „teroarea și agonia poporului ucrainean” și infracțiuni precum atacuri fără discernământ, distrugerea masivă a obiectivelor civile, folosirea de muniții cu dispersie, violență sexuală.⁸

La data de 19 mai 2022, Cvintetul de Procurori Generali ai Regatului Unit, Statelor Unite, Australiei, Canadei și Noii Zeelande au anunțat că vin „în sprijinul Procurorii generale Iryna Venediktova, a biroului său și a poporului ucrainean cu scopul de a asigura tragerea la răspundere a făptașilor crimelor de război comise în timpul invaziei ruse”.⁹ Pe 25 mai 2022, Uniunea Europeană, Statele Unite ale Americii și Marea Britanie au anunțat crearea Atrocity Crimes Advisory Group, menit să identifice pe responsabilii atrocităților din Ucraina.¹⁰

5 Ibidem.

6 Elizabeth Whatcott, ”Compilation of Countries’ Statements Calling Russian Actions in Ukraine ‘Genocide’”, Just Security, May 20, 2022 - <https://www.justsecurity.org/81564/compilation-of-countries-statements-calling-russian-actions-in-ukraine-genocide/#TOC>, accesat la 25 iunie 2022. La sfârșitul lunii mai, Parlamentul European și grupurile sale politice au făcut declarații privind „posibilul” genocid din Ucraina.

7 Pentru detalii, vezi *Daniela-Anca Deteșeanu*, „Justiția internațională penală în fața situației din Ucraina”, *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 1/2022, pp. 49-59.

Acțiunile Rusiei par să fi atins toate categoriile de crime internaționale. Comentând atacul cu bombe asupra micului orașel Serhiivka aflat în colțul din sud-vestul Ucrainei, la Delta Nistrului, Anne Applebaum aprecia că bombardarea Serhiivka reprezintă „acte teroriste”, i.e., „acte violente” care urmăresc intimidarea sau constrângerea populației civile, sau influențarea politicilor unui guvern prin intimidare sau constrângere ori afectarea conduitei unui guvern prin distrugere în masă, asasinare sau răpire (vezi Codul penal al SUA: Anne Applebaum, ”Russia’s War Against Ukraine Has Turned Into Terrorism,” *The Atlantic*, July 13, 2022 - https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2022/07/russia-war-crimes-terrorism-definition/670500/?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=atlantic-daily-newsletter&utm_content=20220713&utm_term=The%20Atlantic%20Daily - accesat la 15 iulie 2022).

8 Vezi declarația la <https://www.ohchr.org/en/statements/2022/03/update-human-rights-council-ukraine> (accesat la 10 iunie 2022).

9 Department of Justice, Office of Public Affairs, ”Quintet of Attorneys General Statement of Support for the Prosecutor General of Ukraine and Investigations and Prosecutions for Russian War Crimes,” May 19, 2022 - <https://www.justice.gov/opa/pr/quintet-attorneys-general-statement-support-prosecutor-general-ukraine-and-investigations-and> (accesat la 10 iunie 2022).

10 Declarația Secretarului de stat al SUA, Antony J. Blinken: „Această inițiativă va sprijini în mod direct eforturile Biroului ucrainean al Procurorului General de a documenta, păstra și analiza dovezi ale crimelor de război și ale altor atrocități comise de membrii forțelor ruse în Ucraina, dând atenție urmării penale. Atrocity Crimes Advisory Group este un element esențial al angajamentului Statelor Unite ca cei responsabili pentru astfel de

În declarația sa din 3 iunie 2022 Procurorul generală Iryna Venediktova confirmă concentrarea anchetelor autorităților ucrainene, încă din primele zile de război, asupra construirii unui rechizitoriu de genocid împotriva Moscovei. În acest scop s-a dat prioritate investigării deportării forțate a copiilor în Rusia, „cea mai bună modalitate de a asigura dovezile necesare care îndeplinesc cerințele riguroase cerute de definiția legală a genocidului”.¹¹

Cea mai remarcabilă documentare asupra acuzei de genocid publicată în prima jumătate a anului 2022 este Raportul apărut sub egida organizațiilor New Lines Institute for strategy and policy și Raoul Wallenberg Centre for Human Rights (mai, 2022 – de aici încolo, pentru simplitate, mă voi referi și la NLISP+RWCHR) cu titlul „O analiză juridică independentă a încălcării de către Federația Rusă a Convenției privind genocidul în Ucraina și obligația de a preveni genocidul”.¹² Această anchetă la care au participat zeci de experți a avut ca scop să stabilească dacă Federația Rusă este responsabilă de încălcarea Convenției pentru prevenirea și pedepsirea crimei de genocid în timpul invaziei sale în Ucraina. Conform anchetei, există motive rezonabile pentru a concluziona că Rusia este responsabilă pentru incitarea directă și publică la genocid, pentru atrocități din care se poate deduce intenția de a distruge parțial grupul național ucrainean și un risc grav de genocid în Ucraina. Toate acestea atrag cu sine obligația legală a tuturor statelor de a preveni genocidul.

Din mai 2022, orice încercare de analiză a problematicei genocidului în legătură cu invadarea Ucrainei de către Rusia va putea avea ca reper Raportul elaborat de experții New Lines Institute for strategy and policy și Raoul Wallenberg Centre for Human Rights.¹³ În analiza care urmează punctez aspecte complementare anchetei NLISP+RWCHR. Încep cu documentarea a cât de rapid (în raport cu situațiile precedente) s-a mobilizat comunitatea internațională, alături de autoritățile ucrainene, pentru investigarea cazului de genocid planificat înainte de 24 februarie 2022 și pus în aplicare din data invaziei. Apoi, mă opresc la aspectele „delicate” ale investigării crimei de genocid în raport cu litera și cu spiritul Convenției pentru prevenirea și pedepsirea crimei de genocid (adăugând eventual nuanțe Raportului NLISP+RWCHR): planificarea distrugerii „doar” parțiale a grupului protejat (aici, ucrainenii); raportul dintre intenția etnocidară și genocidară; raportul dintre dimensiunea politică și cea identitară a intenției de a distruge, care în ultimul caz, reprezintă marca standard a genocidului. Aceste aspecte definesc specificul „tipului de genocid” inițiat de regimul Putin în Ucraina, relevant pentru doctrină și mai general, pentru „epistemologia cercetării genocidelor”.

crime să fie trași la răspundere” (US Department of State, “The European Union, the United States, and the United Kingdom establish the Atrocity Crimes Advisory Group (ACA) for Ukraine,” May 25, 2022 - <https://www.state.gov/creation-of-atrocity-crimes-advisory-group-for-ukraine/> - accesat la 10 iunie 2022).

11 “Ukraine’s Top Prosecutor Says Deportation Of Children To Russia May Be Genocide,” RadioFreeEurope, 3 June 2022 - <https://www.rferl.org/a/31881902.html> (accesat la 15 iunie 2022).

12 <https://newlinesinstitute.org/an-independent-legal-analysis-of-the-russian-federations-breaches-of-the-genocide-convention-in-ukraine-and-the-duty-to-prevent/>, citat mai departe prin “An independent legal Analysis...” (accesat la 5 iunie 2022).

13 În urma publicării Raportului, 47 de europarlamentari au trimis o scrisoare liderilor UE exprimându-și acordul cu întregul său conținut și au îndemnat Uniunea Europeană „să ia toate măsurile adecvate cu maximum de resurse disponibile pentru a pune în aplicare Convenția genocidului” (Elizabeth Whatcott, “Compilation of Countries’ Statements).

1. Rapiditatea luării în considerare a unui „caz de genocid”

Este de subliniat cât de neobișnuită este rapiditatea cu care a fost lansată acuzația de genocid după agresiunea rusă în Ucraina în raport cu funcționarea anterioară, precaută, a sistemului internațional.¹⁴ Uciderea de către regimul lui Saddam Hussein, în campania din Anfal (1986-1989), a circa 100.000 de irakieni, copii, bătrâni, femei și bărbați urmăriseră anihilarea comunității kurde, Faptele inventariate timp de optsprezece luni de către Human Rights Watch demonstraseră cu claritate existența genocidului.¹⁵ În ciuda eforturilor făcute, organizația nu a putut convinge diplomații din Canada, Suedia și Olanda să condamne genocidul regimului Saddam Hussein și să depună plângeri la Curtea Internațională de Justiție.¹⁶

A fost repetat deplânsă lentoarea recunoașterii faptului că, începând cu luna aprilie 1994, în Rwanda se desfășura un genocid. În particular, Kofi Annan, atunci șeful Misiunii de menținere a păcii a Națiunilor Unite a evitat folosirea cuvântului „genocid” în dezbaterile organismelor ONU. Consiliul de Securitate a cerut un raport asupra evenimentelor de abia la 11 mai 1995 și a constituit o comisie de anchetă la 1 iulie 1995, când violențele deveniseră în totalitate anarhice.¹⁷

Tragedia din Darfur este primul prezumtiv genocid în care se poate vorbi despre o mobilizare mai rapidă a actorilor internaționali.¹⁸ Totuși, la mai bine de un an de la începutul atacurilor guvernamentale și a milițiilor sponsorizate de guvernul sudanez, după ce investigațiile unor organizații neguvernamentale și ale ziariștilor documentaseră caracterul genocidar al represiei hotărâte de președintele Omar al-Bashir, secretarul general al ONU, Kofi Annan, mai numea crimele din Darfur, în luna iulie 2004, „teribile violențe și suferințe”, „crime serioase”, „abuzuri grave și sistematice ale drepturilor omului” – dar nu „genocid”.¹⁹

Personalități și organizații civice au subliniat importanța implicării statelor și a organizațiilor internaționale pentru prevenirea acțiunilor genocidare și în consecință, pentru salvarea vieților omenești. Samantha Power concretizează această idee aducând în discuție intervenția, sau neintervenția Statelor Unite, respectiv ce ar fi putut să facă SUA dacă ar fi acționat și ceea ce au reușit să facă, când au acționat:

Cu privire la toată discuția despre probabila inutilitate a implicării Statelor Unite, în rarele

14 Un motiv legitim al atitudinii precaute este nevoia de a folosi cu rigoare cuvântul „genocid”, fiind în interesul Dreptului internațional ca genocidul să nu fie „dilat sau micșorat printr-o interpretare prea largă” (Enunțul procurorului Tribunalului Penal Internațional pentru Fosta Iugoslavie, Mr. Eric Ostberg - Procurator v. Karadžić and Mladić, Case No. IT-95-18-I, Transcript of Hearing, Opening Statement of Eric Ostberg, Prosecutor of the ICTY at 25 (Int'l Crim. Trib. for the Former Yugoslavia Jun. 27, 1996).

15 Samantha Power, *A Problem from Hell: America and the Age of Genocide*, Basic Books, 2002.

16 De abia în luna iulie 1995, Departamentul de Stat al SUA a semnat un comunicat în care acuza Irakul de genocid împotriva țăranilor kurzi.

17 La 9 noiembrie 1995, Consiliul de Securitate a hotărât înființarea Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda. Acesta a ținut prima sa ședință la 8 ianuarie 1996.

18 Sub președinția lui Omar al-Bashir, Guvernul Sudanului a masacrat sute de mii de civili din triburile Fur, Masalit și Zaghawa. Au fost repetate campanii de epurare etnică, violuri colective asupra femeilor și copiilor.

19 Matthew Lippman, „Darfur: the politics of genocide denial syndrome,” *Journal of Genocide Research*, 2007, Vol. 9, no. 2, p. 193.

cazuri în care Statele Unite au acționat, au făcut diferența. După acuzațiile aduse de secretarul de stat George Shultz și după efortul de sancționare eșuat al senatorului Claiborne Pell din 1988, Saddam Hussein nu a mai utilizat gazul împotriva kurzilor. După apelurile din Turcia și întâlnirea personală a secretarului de stat James Baker cu refugiații kurzi, Statele Unite s-au alăturat aliaților săi în crearea unui refugiu în nordul Irakului, permițând la mai mult de un milion de kurzi să se întoarcă la casele lor. Un proprietar de hotel din Rwanda creditează simplele apeluri telefonice ale unui diplomat american de a fi ajutat la convingerea miliției de a nu ataca locuitorii Tutsi din hotel în timpul genocidului. Bombardamentele NATO în Bosnia, când au avut loc, în cele din urmă, au încheiat rapid acel război de trei ani și jumătate. Bombardamentele NATO din Kosovo din 1999 au eliberat 1,7 milioane de albanezi de sub stăpânirea sârbească tiranică. Iar o mână de arestări NATO în fosta Iugoslavie a determinat zeci de criminali de război suspectați să se predea. Nu putem presupune că toate măsurile avute în vedere de oficialii americani ar fi fost eficiente, dar nu există nici o îndoială că, chiar și acești mici sau tardivi pași, au salvat sute de mii de vieți. Dacă Statele Unite ar fi făcut din prevenirea genocidelor o prioritate, acestea ar fi putut salva incomparabil mai multe”.²⁰

Un ultim exemplu, cumva recent, relevant mai ales pentru complexitatea pozițiilor adoptate de state față de acuzațiile de genocid este cel atrocităților ISIS. Calificarea acestora drept acțiuni genocidare ar obliga statele să-i incrimineze pe luptătorii ISIS aflați pe teritoriul lor. național. În particular, voluntarii care au luptat sub steagul Statului islamic ar trebui incriminați pentru a fi conspirat în vederea comiterii genocidului, pentru a fi incitat direct și public la comiterea genocidului, pentru tentativă de genocid și complicitate la genocid chiar dacă nu există proba participării lor la crime.²¹

În luna martie 2016, Statele Unite anunțaseră că ele consideră crimele ISIS împotriva populațiilor Yazidis și altor grupuri minoritare din Irak și Siria drept acțiuni genocidare.²² În luna aprilie a aceluiași an, Camera *Comunelor* a Parlamentului Regatului Unit a calificat asasinatelor ISIS drept genocid, împotriva eforturilor pe care guvernul britanic le făcea pentru a împiedica un asemenea rezultat.²³ În iunie 2016, premierul canadian Justin Trudeau și majoritatea parlamentarilor partidului său aflat la putere au respins o moțiune care declara atrocitățile produse de ISIS drept genocid, deși existau precedentele interpretării.²⁴

Organizația American Center for Law and Justice a lansat în luna septembrie 2017 un apel mai multor state în scopul mobilizării lor în susținerea înființării unui tribunal

20 Samantha Power, *A problem from Hell...*, p. 507.

21 Este cazul jihadiștilor reveniți „acasă” după stagiile în trupele Statului islamic (între altele: https://video.search.yahoo.com/search/video;_ylt=AwrBT7tT_h9aggcA6yNXNyoA;_ylu=X3oDMTEyNWNiaW4yBGNvbG8DYmYxBHBvewMxBHZ0aWQDQjI5NDRfMQRzZWMDc2M-?p=interview+jihadist+return+in+europe+belgium&fr=tightropetb#id=1&vid=007374b569e600660029147d0644dd21&action=view accesat la 25 mai 2022).

22 E. Labott and T. Kopan, ”John Kerry: ISIS responsible for genocide”, CNN politics, March 18, 2016 (<http://edition.cnn.com/2016/03/17/politics/us-iraq-syria-genocide/index.html> - accesat la 5 iunie 2022).

23 P. Wintour, ”MPs unanimously declare Yazidis and Christians victims of Isis genocide”, *guardian.uk*, 20 April 2016 (<https://www.theguardian.com/politics/2016/apr/20/mps-unanimously-declare-yazidis-victims-of-isis-genocide> - accesat la 17 noiembrie 2021).

24 J. Smith, ”Trudeau, majority of Liberal MPs vote against ISIS ‘genocide’ motion”, *Global News*, 14 June 2016 (<https://globalnews.ca/news/2762223/trudeau-majority-of-liberals-vote-against-isis-genocide-motion/> - accesat la 5 iunie 2022).

competent care să investigheze crimele Statului Islamic:

Din cauza incapacității Națiunilor Unite de a declara faptele ISIS acte de genocid, cerem fiecărei țări să-și folosească influența și facem un apel tuturor organismelor Organizației Națiunilor Unite să recunoască și să declare că atrocitățile comise de Statul islamic și grupurile asociate constituie genocid și că printre aceia care au fost victime ale acestor acte se află creștini și facem apel să exprimați sprijinul dvs. pentru sesizarea Curții Penale Internaționale de către Consiliul de Securitate sau pentru înființarea unui tribunal competent care să investigheze crimele comise de Statul Islamic în Irak, Siria și în alte regiuni împotriva creștinilor Yazidis și a altor minorități religioase și etnice.²⁵

„Rapida” conștientizare și numire a crimelor din Ucraina drept genocid reprezintă o atitudine nouă, opusă atitudinii comunității internaționale anterioare care a excelat mai curând în evitarea tratării unor tragedii drept „crima crimelor” chiar și atunci când evenimentele arătau deosebit de clare, iar semnalele de alarmă, cum s-au dovedit, corecte, erau presante.

2. Alt genocid la care au fost supuși ucrainenii: Holodomor

În societatea ucraineană post-Euromaidan, omorârea prin înfometare în anii 1932-1933, premeditată, la ordinele lui Stalin, a peste 3 milioane de ucrainenii²⁶ reprezintă o referință identitară și politică. Încă în anul 1986, cu cinci ani înainte ca Ucraina să devină stat independent, James E. Mace enunța ideile acestei concepții dominante astăzi:

Pentru ucrainenii, foametea trebuie înțeleasă drept cea mai teribilă parte a unei politici consecvente împotriva lor: distrugerea elitei culturale și spirituale care a început cu procesul Uniunii pentru eliberarea Ucrainei,²⁷ distrugerea ramurii ucrainene oficiale a Partidului Comunist și distrugerea bazei lor sociale în mediul rural. Foametea pare să fi fost concepută ca parte a unei campanii de distrugere a acestor [reper] ca factori politici și ca organism social. Pentru suprimarea expresiei naționale ucrainene și curățirea drumului spre renașterea noului imperiu rus al lui Stalin, foametea a fost crucială în dezvoltarea URSS.²⁸

În Ucraina contemporană, temele lui Mace se regăsesc în activitatea unui amplu sistem cultural și instituțional care promovează memoria Holodomor-ca-genocid. Memorialul Victimelor Holodomor, manifestări simbolice precum Ziua memorială a Holodomor, lucrările istoricilor ucrainenii, numeroase articole de presă converg spre

25 ACLJ, „ACLJ Takes Fight Against ISIS Genocide to Key World Leaders” (<https://aclj.org/persecuted-church/aclj-takes-fight-against-isis-genocide-to-key-world-leaders> - accesat la 25 mai 2022).

26 Estimarea lui Timothy Snyder este de 3,3 milioane de victime (Timothy Snyder, *Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin*, Basicum Books, New York, 2010). Urmând investigații mai recente, Institutul de studii demografice și cercetări sociologice din Ucraina indică 3,9 milioane de victime

27 Uniunea pentru Eliberarea Ucrainei a fost înființată în anul 1914 de emigranți ucrainenii refugiați din teritoriul ucrainian ocupat de sovietici. În anul 1930, liderii Uniunii, personalități politice, intelectuale și religioase au fost condamnați la moarte sau la lungi perioade de închisoare, în majoritate fatale.

28 James E. Mace, “The man-made famine of 1933 in Soviet Ukraine,” in R. Serbyn and B. Krawchenko (eds.) *Famine in Ukraine in 1932-1933*, Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta, p. 12.

interpretarea Marii Foamete din Ucraina drept „crimă a crimelor”. În sinteza publicată de *EuromaidanPress*, „A fost Holodomor un genocid? Examinând argumentele”, autorii au expus următoarele teze: motivele sociale ale înfometării, importante la rândul lor, fuseseră doar fundalul voinței de a distruge identitatea ucraineană; Ucraina a fost percepută de Stalin ca o amenințare la adresa Uniunii Sovietice; alături de culaci, Stalin a indicat ca principală țintă elitele; înfometarea a constituit arma cu care a fost lovită „contra-revoluția naționalistă ucraineană”.²⁹ Este indiscutabil că înfometarea populației până la anihilarea a milioane de oameni a avut scopul de a rusifica Ucraina, Caucazul de Nord și Kazahstan.³⁰

Concluzia explicită: „Holodomor nu poate fi înțeles fără luarea în considerare a represaliilor din anii 1930 împotriva elitelor ucrainene.³¹ În combinație, aceste politici din perioada 1932-1933 au distrus nu mai puțin de 15% din ucrainenii și, prin urmare, pot fi neîndoiește descrie ca genocid”.³²

Autorii sintezei subliniază miza definirii adecvate a foametei programate de la începutul anilor 1930: „Recunoașterea Holodomor ca genocid distruge miturile sovietice ale unui popor sovietic unit sau ale a trei națiuni fraterne ucrainene, ruse și belaruse. Recunoașterea Holodomorului ca genocid ar arăta o compasiune și un respect internațional nu numai față de victimele individuale, ci și față de ucrainenii ca națiune”.³³

Aceste susțineri din anul 2018 au fost confirmate de campania ulterioară a conducerii ruse de legitimare a ocupării Ucrainei.³⁴ Pentru evenimentele din anul 2022, Holodomor a devenit și un „tip de practică”. Sub egida Atlantic Council, Kristina Hook argumenta la 17 martie 2022 asocierea cu Holodomor în termeni dramatici:

O mare parte din violența specifică pe care o vedem astăzi face ecoul anilor 1930. Experții militari ai Consiliului Atlantic prezic că Rusia ar putea încerca în prezent să declanșeze o nouă foamete în Ucraina. Observăm, de asemenea, țintirea actuală a civililor, inclusiv a nenumărate clădiri rezidențiale și a unui tren de evacuare și ne amintim de felul în care sovieticii urmăreau țărani care fugeau de campaniile lor de teroare, prin gări.

Remarcăm răpirea primarilor, detenția liderilor guvernamentali din Crimeea și atacurile asupra jurnaliștilor și ne amintim de mișcări similare de distrugere a conducerii naționale a Ucrainei în anii 1930. Lumea a fost, de asemenea, îngrozită de dovezile unui dezastru umanitar provocat în mod intenționat în Mariupol-ul asediat, amintind de încercări similare ale armatei sovietice

29 Vezi declarația primului secretar al comisiei regionale a Partidului Comunist din Ucraina, Pavel Postyshev: „1933 a fost anul în care contra-revoluția naționalistă ucraineană a fost înfrântă” - declarație la Congresul al XII-lea al Partidului Comunist din Ucraina (“Was Holodomor a genocide? Examining the arguments,” *EuromaidanPress*, 7.12.2018 - <http://euromaidanpress.com/2018/12/07/was-holodomor-a-genocide-examining-the-arguments/> - accesat la 15 iunie 2022).

30 “Stalin starved populations to death to russify Ukraine, North Caucasus and Kazakhstan,” *EuromaidanPress*, 27.11.2016 - <http://euromaidanpress.com/2016/11/27/stalin-used-terror-famine-to-russify-ukraine-north-caucasus-and-kazakhstan-statistics-show/> (accesat la 15 iunie 2022).

31 Privind distrugerea elitelor ucrainene, vezi și articolul din 16 martie 2022: “From Stalin to Putin: Unpunished genocide provokes new crimes”, Holodomor Museum, 16 martie 2022 - <https://holodomormuseum.org.ua/en/news-museji/from-stalin-to-putin-unpunished-genocide-provokes-new-crimes/> (accesat la 2 iunie 2022).

32 “Was Holodomor a genocide? ...”.

33 Ibidem.

34 Principalul reper al acestei campanii este articolul lui Vladimir Putin din 12 iulie 2021, „Despre unitatea istorică a rușilor și ucrainenilor”.

de a sigila satele, în anii 1930, pentru a preveni ca țăranii să scape de foamete.³⁵

Un observator „tehnocrat”, Comisarul UE pentru agricultură, Janusz Wojciechowski, va comenta asemănător tacticile rusești pe teritoriul ocupat, de devastare a terenurilor agricole, de distrugere a echipamentelor agricole, de plantare de mine în solul valoros pentru culturi: „Singura interpretare este că [rușii] vor să creeze foamete și să folosească această metodă ca metodă de agresiune”; „Este o metodă similară care a fost folosită în anii 1930 de către Regimul sovietic împotriva poporului ucrainean”.³⁶

Ar fi de remarcat că Raportul NLISP+RWCHR nu face trimiteri la Holodomor, deși autorii invocă alte genocide. Poate o fi fost o precauție, ca interpretarea evenimentelor din Ucraina din anul 2022 să nu fie „compromisă” prin mixaj cu precedentul din anii 1930. Considerăm că Holodomor este relevant pentru punerea agresiunii ruse de astăzi într-o categorie a Dreptului Penal Internațional, căci expune dialectica cauzalităților politice și identitare în inițierea și desfășurarea genocidelor.

Ar fi de adăugat că interpretarea Holodomor ca genocid nu este general recunoscută. Astăzi, această evaluare a fost asumată de Statele Unite, Canada, Australia, de Țările Baltice și alte state europene și de state din America latină, dar nu de Germania³⁷, Franța³⁸ și nici de Țările Nordice (Danemarca, Finlanda, Suedia, Norvegia).³⁹

O dezbatere asupra identificării Holodomor cu un act de genocid a avut loc și în Israel, între altele, și în anul 2018, când în Knesset a fost introdus un proiect de lege cu acest scop.⁴⁰ Proiectul nu a fost asumat de Knesset. Efraim Zuroff, larg cunoscut prin activitatea sa ca Șef al biroului de la Ierusalim al Centrului Simon Wiesenthal a chemat Israelul să nu urmeze acel apel. Holodomor „nu este cu siguranță un genocid”, a insistat Zuroff, cu argumentul că evenimentele de la începutul anilor 1930 au avut o natură pur politică.⁴¹ Stalin ar fi vrut să *schimbe natura agriculturii în Ucraina* și, deși ucrainenii au

35 Kristina Hook, „Vladimir Putin’s war to crush Ukraine is part of a long Kremlin tradition,” Atlantic Council, March 17, 2022 - <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/vladimir-putins-war-to-crush-ukraine-is-part-of-a-long-kremlin-tradition/> (accesat la 5 iunie 2022).

36 Eddy Wax, „The starvation of a nation: Putin uses hunger as a weapon in Ukraine,” *Politico*, April 1, 2022 - <https://www.politico.eu/article/the-starvation-of-a-nation-how-putin-is-using-hunger-as-a-weapon-in-ukraine/> (accesat 20 iunie 2022).

37 În anul 2019, Ministerul Afacerilor Externe al Germaniei a respins o petiție trimisă Bundestag, de recunoaștere a caracterului genocidar al Holodomor („Germany does not recognize Holodomor as genocide in Ukraine, despite the petition,” October 22, 2019 - <https://journalist.today/en/germany-does-not-recognize-holodomor-as-genocide-in-ukraine-despite-the-petition/> - accesat la 15 iunie 2022).

38 Statul francez a evitat recunoașterea Holodomorului ca act de genocid împotriva poporului ucrainean. deși Adunarea Națională Franceză înregistrase un proiect de lege în acest sens încă din anul 2007.

39 Danemarca și Suedia s-au alăturat în anul 2018 acțiunii internaționale „Aprinde o lumânare de amintire!” de comemorare a victimelor Holodomor (Vezi <https://www.ukrinform.net/rubric-society/2569733-denmark-and-sweden-commemorate-victims-of-holodomor-of-193233-in-ukraine-photos-video.html> accesat la 5 iunie 2022).

40 Natalia Pushkaruk, „Will Israel recognize the Holodomor as genocide?,” 13 February, 2018 - <https://day.kyiv.ua/en/article/day-after-day/will-israel-recognize-holodomor-genocide> (accesat la 2 iunie 2022).

41 Herb Keinon, „Zuroff: Israel Should not Recognize Holodomor as Genocide”, *The Jerusalem Post*, January 22, 2019 - <https://www.jpost.com/Israel-News/Zuroff-Israel-should-not-recognize-Holodomor-as->

fost victimele cele mai numeroase ale foametei, nu se poate susține că Stalin a avut ca scop eliminarea poporului ucrainean (cerință, pentru Zuroff, de a numi Holodomor „un genocid”).⁴²

Al doilea argument al lui Zuroff cere o analiză mai detaliată: foametea din 1932-1933 nu a avut ca scop „să distrugă un popor”. Cel care conduce biroul de la Ierusalim al Centrului Simon Wiesenthal ia ca reper genocidul împotriva evreilor, un genocid planificat a fi integral.⁴³ În Holocaust au pierit 65% din evreii europeni, iar Germania i-ar fi anihilat în totalitate dacă ar fi câștigat războiul.

3. Aspecte privind interpretarea genocidului îndreptat împotriva poporului ucrainean

Subiectul unicității Holocaustului a accentuat sublinierea, în literatura dedicată domeniului, a situației particulare a genocidului împotriva evreilor, caz în care ținta acțiunilor genocidare era anihilarea completă a comunității. Și sub acest criteriu, proiectul hitlerist are un caracter excepțional. Chiar în cazul genocidului împotriva armenilor - „genocidul exemplar” sau „prototipul genocidelor din secolul XX”⁴⁴ - armenii nu au fost uciși pe întreg teritoriul turc, căci turcii au planificat epurarea etnică a Anatoliei în scopul realizării unui proiect național.

Convenția de prevenire și pedepsire a crimei de genocid are în vedere acte comise cu intenția de a distruge „în totalitate sau numai în parte”, un grup național, etnic, rasial sau religios (art. 2). Identificarea cazurilor de genocid se confruntă, în cele mai multe cazuri, cu intenția distrugerii parțiale a comunității. Se poate afirma că probarea intenției de a distruge parțial o comunitate este mai dificilă decât dovedirea intenției de a o distruge în totalitate.

3.1 Observații privind interpretarea criteriului „a distruge numai în parte”

Tratând acest subiect, Raportul NLISP+RWCHR) ia ca reper jurisprudența Curții Internaționale de Justiție (CIJ) și cele trei criterii pe care CIJ le-a identificat: dacă partea vizată este substanțială sau „suficient de semnificativă pentru a avea un impact asupra grupului în ansamblu”; se poate constata că genocidul a fost comis în cazul în care intenția este de a distruge grupul într-o zonă limitată din punct de vedere geografic [și, prin urmare], domeniul de activitate și de control al făptuitorului trebuie luat în considerare [sau] existența oportunității”; „importanța în cadrul grupului a părții vizate” - conducerea grupului, sau persoane emblematice pentru grup sau esențiale pentru supraviețuirea acestuia.⁴⁵

Raportul enumeră în cazul ucrainean miile de victime civile și răniții de război, [genocide-578308](#) (accesat la 2 iunie 2022).

42 Ibidem.

43 Alex Grobman, „The Uniqueness of the Holocaust,” Posted on 11.29.2000 - <https://www.uen.org/annefrank/unique.shtml> (accesat la 5 iunie 2022).

44 Vezi Yves Ternon, *Statul criminal. Genocidurile secolului XX*, Institutul European, Iași, 2002.

45 „An independent legal Analysis...”

distrugerea fizică concentrată la retragerea din zonele ocupate (execuții în masă de la mică distanță, tortură, distrugerea infrastructurii vitale, violuri și violențe sexuale), selectarea unor „victime” emblematic: șefi de guvern locali și lideri ai comunității, răpirea unor primari și uciderea lor, uneori și întreaga familie, crearea unor liste cu ucrainenii selectați pentru a fi uciși sau trimiși în lagăre în urma unei ocupații militare. Ucrainenii sunt torturați în „lagăre de filtrare”, sunt făcuți dispăruți sau uciși pentru orice aparență de loialitate față de Ucraina, de exprimare a identității naționale ucrainene sau activism. Pe baza acestor elemente, autorii Raportului conchid: „totalitatea atrocităților concentrate comise de forțele ruse împotriva ucrainenilor în zonele ocupate de ruși și alegerea ucrainenilor identificabili sau a liderilor pentru a fi distruși fizic demonstrează intenția de a distruge parțial grupul național ucrainean”.⁴⁶

Pentru o apreciere asupra acestei concluzii, mă opresc asupra aplicării de către CIJ a următoarelor principii în decizia sa privind-l pe Radislav Krstic, acuzat de genocid împotriva musulmanilor bosniaci:

dimensiunea numerică a părții vizate a grupului este punctul de plecare necesar și important, deși nu constituie, în toate cazurile, punctul final al anchetei. Numărul persoanelor vizate ar trebui evaluat nu numai în termeni absoluți, ci și în raport cu dimensiunea întregului grup. În plus față de dimensiunea numerică a părții vizate, un element util este proeminența sa în cadrul grupului. Dacă o anumită parte a grupului este emblematică pentru grupul în totalitate sau este esențială pentru supraviețuirea acestuia, aceasta înseamnă că partea se califică a fi considerată drept substanțială...⁴⁷

Judecătorii internaționali au notat că înainte de capturarea Srebrenica de către forțele sârbe în 1995, populația musulmană bosniacă din Srebrenica era de aproximativ 40.000 de oameni, o proporție mică din totalul populației musulmane din Bosnia și Herțegovina. Pe de altă parte, comunitatea din Srebrenica reprezenta o miză strategică și din perspectiva consolidării statului etnic sârb al Republicii Srpska, și din perspectiva capacității militare a statului musulman bosniac de a-și proteja viabilitatea. Srebrenica însăși conta simbolic în ochii musulmanilor bosniaci și ai comunității internaționale.

Se ridică întrebarea dacă strategiile Rusiei și ale Serbiei sunt analoage, din perspectivă genocidară. Pentru clasarea unor fapte în categoria genocidului, cu intenția distrugerii parțiale ori totale, trebuie evaluat ansamblul situației, „seria de fapte și circumstanțe, cum ar fi contextul general, săvârșirea altor acte culpabile direcționate sistematic împotriva aceluiași grup, amplasarea atrocităților comise, urmărirea sistematică a victimelor din cauza apartenenței lor la un anumit grup sau repetarea de acte distructive și discriminatorii”.⁴⁸

46 ”An independent legal Analysis...”.

47 International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, ”Appeals Chamber Judgement in the Case the Prosecutor v. Radislav Krstic”, The Hague, 19 April 2004 - <http://www.icty.org/en/press/appeals-chamber-judgement-case-prosecutor-v-radislav-krstic> (accesat la 20 iunie 2022).

48 Vezi poziția International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, ”Judgement summary in the case of Radovan Karadžić”, The Hague, 11 July 2013 - http://www.icty.org/x/cases/karadzic/acjug/en/130711_judgement_summary_rule98bis.pdf (accesat la 20 iunie 2022). Și Radovan Karadžić a fost condamnat pentru comportamente „care au demonstrat intenția de a distruge în parte grupurile naționale, etnice sau religioase, ca atare, ale musulmanilor bosniaci sau croați bosniaci”, în perioada evenimentelor din Republica Srpska, 31 martie 1992-31 decembrie 1992.

Un contraargument al analogiei ar fi că seria crimelor enumerate în Raportul NLISP+RWCHR la punctul ”Intenția de a distruge parțial” se regăsesc în majoritatea situațiilor în care o armată urmărește fără scrupule cuceriri teritoriale și stabilizarea lor. Răpirea șefilor de guvern locali și în particular, a primarilor, chiar uciderea familiilor lor sunt crime de război explicabile ca tactici militare. Acestea nu sunt argumente împotriva interpretării intervenției rusești din Ucraina drept genocid. Astfel, acțiuni precum deportarea copiilor în Rusia au prin excelență un caracter genocidar. Observația are rostul de a înfrunța tentația diminuării rolului motivațiilor politice sau iată, militare, în desfășurarea acțiunilor genocidare.

3.2 Observații asupra motivației politice v. identitare în desfășurarea genocidului din Ucraina

Înfometarea concepută de Stalin la începutul anilor 1930 pentru a distruge naționalismul ucrainean prezintă o anumită analogie cu acțiunile guvernului sudanez în Darfur în sensul că ambele au avut ca motivație principală controlul, puterea și posesia. Genocidul a fost în anumite situații un scop în sine și mai puțin un mijloc – cazul Holocaustului și a unor acțiuni genocidare istorice, cum ar fi distrugerea nativilor din Tasmania⁴⁹ -, alteori, mai mult un mijloc și mai puțin un scop în sine. Apreciez că genocidul rus din 2022 este mai curând un mijloc.

Deși efortul dovedirii naturii de genocid a unor acțiuni în masă se adresează firesc tipologiei standard definită de Convenția de prevenire și pedepsire a crimei de genocid, totuși, recunoașterea „specificului” fiecărui genocid în parte, incluzând determinismul său politic, ajută la înțelegerea și deci la prevenirea genocidelor. Saltul de la politic la identitar și înapoi subliniază natura perversă a crimelor. Particularitățile genocidului pornit de regimul Putin au marca „perversității genocidare”.

Și privitor la finanțarea de către guvernul sudanez a forțelor militare și a milițiilor care operau în Darfur, și în ce privește acțiunile aparatului politic și de stat sovietic în Ucraina în anii 1932-1933, motivația politică este bine documentată. Ideea că motivația politică exclude genocidul constituie un argument folosit deseori împotriva introducerii unor crime în masă în categoria genocidelor. Am arătat că acesta este principalul argument folosit de Efraim Zuroff împotriva considerării Holodomor drept genocid. Îl consider artificial. Determinațiile politice nu exonerează dimensiunea genocidară, măresc doar puterea explicativă.

Suprapunerea dimensiunii politicii și identitare în acțiunea împotriva poporului ucrainean devine completă în propaganda „denazificării”, care este componenta principală a unui proiect de dezumanizare a ucrainenilor în ochii populației ruse. Logica propagandiștilor Kremlinului trece dincolo de teza „eliberării de nazism”, deci a înfrângerii nazismului care ar fi cucerit Ucraina, Naziștii sunt sub-oameni, o teză care se repetă flagrant sau la subsol. Ca urmare, legitimă nu ar fi doar deposedarea lor de putere. Legitimă ar fi chiar anihilarea lor. Elitele Ucrainei „trebuie lichidate” întrucât sunt

⁴⁹ Jared Diamond, *The Third Chimpanzee, The Evolution and Future of the Human Animal*, Harper @ Perennial, New York, 1992, pp. 281-282.

naziste iar reeducarea lor este imposibilă (Timofey Sergheytev în editorialul din 3 aprilie 2022, publicat în RIA Novosti cu titlul „Ce ar trebui să facă Rusia cu Ucraina”). În Rusia există un „consens patriotic” ca „gunoiul nazist” să fie „exterminat” (talk-show-ul lui Vladimir Solovyov pe Rossiei-1, din 29 martie 2022). Propaganda rusă produce un proces de transgresare de la „nazismul” ca marcă politică la „nazismul” ca marcă identitară, obligând, „deci”, Rusia să recurgă la anihilarea sub-oamenilor.

Trecerea de la confruntarea politică cu ucrainenii la atribuirea, acestora, a unei imanențe identitare naziste sintetizează trecerea lui Vladimir Putin de la o soluție politică în „chestiunea ucraineană”, la una genocidară. Pentru mult timp, Ucraina și Rusia au evoluat în paralel, două lumi asemănătoare prin promovarea criminală a intereselor individuale și de grup. În anul 2000, când ziaristul Georghii Gongadze a fost ucis sub președinția și, conform datelor, cel mai probabil la ordinul lui Leonid Kucima, în Rusia aveau să fie împușcați ziařiștii Igor Domnikov, Sergey Novikov, Iskandar Khatloni. Toți patru conduceau anchete privitoare la corupție și la încălcarea drepturilor omului.

Tendința elitei ruse din care Vladimir Putin face parte a fost controlul politic al Ucrainei în logica fratelui mai mare care împarte cu cel mic rădăcina comună a statului sovietic. În anii 2000, după venirea lui Vladimir Putin la putere, îngroșarea distincțiilor pe plan intern și internațional a împins cele două societăți și cele două state spre despărțirea lor geopolitică. Opțiunea pro-europeană a ucrainenilor nu a fost în niciun fel una de identitate, de confruntare între „ucraineanitate” și „rusitate” - o arată clar studiile sociologice.⁵⁰ Otrăvirea lui Viktor Iușcenko în anul 2004 păstra încă „răfuiala” la nivelul elitelor. Rezistența civică care în toamna anului 2013 a devenit fenomenul Euromaidan avea să separe politic societățile ucraineană și rusă. Prima, Ucraina, a urmat pașii formali și informali ai apropierii de lumea euroatlantică, a doua, Rusia, s-a autodefiniț din ce în ce mai mult prin opoziție și înfruntare cu Occidentul. Invadarea Crimeei în 2014 și formarea „republicilor” din Donețk și Luhansk au introdus instrumentarul acuzelor identitare: în regiunile ucrainene cu proporție importantă de rusofili ar fi avut loc, împotriva acestora, acte de discriminare și de represiune mergând până la genocid. Retrospectiv, exercițiul de legitimare al ocupației ruse de atunci a reprezentat modelul pilot al tratării obiectivelor politice ale Rusiei în termeni identitari, în anii premergători invaziei ruse din 2022 și apoi în timpul războiului. Vladimir Putin a găsit pentru planul lui de a ocupa Ucraina, prin natura lui, politic, un subterfugiu identitar. Războiul de cucerire a devenit o agresiune genocidară.

Concluzii. Genocidul lui Putin ca ultima sa „soluție”

Conform statisticilor, din anul 2008 până în anul 2014, circa 90% dintre ucrainenii aveau o atitudine pozitivă față de Rusia. După anexarea Crimeei și începerea ostilităților în Donbas, atitudinea pozitivă a scăzut spre 30%. Proporția populației din Rusia care avea o atitudine pozitivă față de ucrainenii a fost în perioada 2010 și 2013 de circa 70%.

De la încetarea ostilităților active, lucrurile au evoluat. În luna februarie 2021, în Ucraina, atitudinea pozitivă față de Rusia atinsese 41% , cea negativă, 42%. În aceeași

50 Vezi studiul de la <https://kiiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1015&page=1>, la care voi reveni.

perioadă, în Rusia, 54% tratau Ucraina bine, iar 31% prost.

În anul 1991, referendumul care a urmat Declarației de independență a Ucrainei a fost votat de 92,3% dintre ucraineni. În 2021, 88% dintre ucraineni și 80% dintre ruși susțineau independența Ucrainei față de Rusia. O proporție de doar 7% dintre ucraineni și 17% dintre ruși doreau ca Ucraina să se alătore Rusiei.⁵¹

Ansamblul cifrelor de mai sus, alături de o mulțime considerabilă de alte date demonstrează că, cel puțin după anul 1991, nu a existat un contencios semnificativ, la nivelul societăților ucrainene și ruse, de natură identitară. Chiar și în Dombas, unde ruși au depășit constant o treime din populație, 83% dintre locuitori votaseră pentru independența Ucrainei, după prăbușirea URSS.⁵² Schimbarea de atitudine, a ucrainenilor și a rușilor în anul 2014 privea un eveniment în esență politic.

Sub conducerea lui Putin, la 24 februarie 2022, Federația Rusă a declanșat un război de cucerire a Ucrainei, obiectiv prin el însuși politic⁵³, și cu scopul specific politic de a integra viitoarea regiune Ucraina într-un regim autocratic. Evenimentele de astăzi din Ucraina depășesc totuși sfera politicului întrucât instrumentarul folosit de Rusia, de la narațiunile de legitimare până la acțiunile pe teren prin care își urmărește obiectivele politice este genocidar.

Războiul de apărare al Ucrainei este la rândul lui un act esențialmente politic. Deși are de luptat pentru a-și păstra identitatea explicit amenințată de agresiunea unei forțe externe care i-o neagă, societatea ucraineană își definește lupta împotriva agresorului rus drept o aspirație la democrație. În termenii ziaristei Nataliya Gumenyuk: „Răspunzând la invazia lui Putin, totuși, am devenit mai democrațici, mai descentralizați, mai liberali”.⁵⁴

Acesta este paradoxul genocidului pe care Federația Rusă îl desfășoară acum în urma agresiunii ei în Ucraina. Punctul de plecare a fost esențial politic și pentru statul agresor, și pentru statul agresat. După ce a pierdut repetat „bătăliile” controlului politic, Rusia a îmbrăcat pentru asaltul ei o haină identitară, agresiunea devenind genocid. Creierul evoluției de la fărâdelegea politică la fărâdelegea identitară a fost președintele Federației Ruse, Vladimir Putin.

În planificarea și derularea genocidelor, și liderii politici și/sau militari, și mediul

51 Din anul 2008 până în anul 2022, proporția celor care susțin ca Ucraina să se unească cu Rusia a coborât permanent spre 5%, mult sub proporția rușilor, de 17% - cât indica recensământul din anul 2001. Am folosit datele Institutului Internațional de Sociologie din Kiev în colaborare cu organizația neguvernamentală rusă de cercetare „Levada-Center”: <https://kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1015&page=1> (accesat 20 iunie 2022).

52 O proporție de 83,9% în regiunea Donețk, 83,6% în regiunea Lugansk.

53 Amintesc ideea lui Daniel Rothenberg reprodușă la începutul studiului: ar fi potrivit să se vorbească despre un genocid în Ucraina dacă atrocitățile Rusiei ar exprima un efort intenționat de a nega existența poporului ucrainean. În sens strict, „poporul” se bucură de dreptul la autodeterminare, iar refuzul exercițiului acestui drept înseamnă, deci, o nerecunoaștere a naturii de „popor” a respectivei populații. Ar rezulta, în această logică, că prin cucerirea unui țări se neagă dreptul la autodeterminare a poporului ajuns sub ocupație și deci existența poporului ucrainean. Un astfel de raționament mi se pare totuși excesiv prin interpretarea univocă a unor termeni. Dacă ar fi valabil, ar dispărea distincția dintre cucerire (crimă împotriva păcii) și genocid.

54 Nataliya Gumenyuk, „Russia’s Invasion is Making Ukraine More Democratic,” *The Atlantic*, July 16, 2022 - https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2022/07/russian-invasion-ukraine-democracy-changes/661451/?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=atlantic-daily-newsletter&utm_content=20220718&utm_term=The%20Atlantic%20Daily (accesat 17 iulie 2022).

social în care trăiesc făptuitorii au fiecare rolul lor. Hitler este primul responsabil pentru Holocaust, însă succesul în a-și urmări obiectivul, de anihilare a evreilor europeni nu putea fi dus până la capăt fără izbucnirea antisemită acută din anii 1920-1930. Politica antievrească criminală din acei ani crescuse pe fondul tradiției antisemite europene, al înfruntării politice în care evreii au fost asociați cu comuniștii - principali adversari interni și externi -, al răspândirii teoriilor rasiste, al invidiei populației germane care asistasă la ascendența materială și simbolică a evreilor în țara „lor” încă din secolul al XIX-lea, când integrarea acestora devenise un proces părănd ireversibil. Hitler a fost simultan un promotor al antisemitismului și un administrator al capitalului antisemit.

Autocrația lui Stalin era atât de absolută, încât aproape toate acțiunile la nivel macrosocial erau hotărâte de el sau trebuiau să aibă acceptul lui. Stalin este cel care a ordonat distrugerea naționalismului ucrainean folosind ca mijloc foametea care a dus în anii 1932-1933 la moartea a peste 3 milioane de oameni. Avea sub control un aparat politic, birocratic și militar care terorizase de peste 20 de ani populația sovietică și era pregătit să-i pună în aplicare hotărârile, oricare, inclusiv cele de oroarea Holodomor. Stalin nu a avut nevoie de mai mult decât de luarea deciziilor.

Moartea în detenție a lui Slobodan Milošević, în anul 2006, nu a permis Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie să ia o decizie asupra celor 66 de acuze de genocid, de crime împotriva umanității și crime de război imputate lui pentru ce s-a întâmplat în Croația, Bosnia și Herțegovina și Kosovo între anii 1991 și 1999. Acțiunile criminale desfășurate sub autoritatea lui Milošević, de mare amploare, uciderea sau dispariția a sute de mii de oameni, amestecul determinațiilor politice și identitare ar fi hrănit doctrina domeniului și ar fi putut deveni un reper pentru judecarea unor situații genocidare ulterioare.

Privitor la acțiunile forțelor rusești în Ucraina, astăzi, în fața multitudinii crimelor de război, crimelor împotriva umanității, a acțiunilor de natură teroristă, s-a ridicat deseori întrebarea cum se pot explica astfel de cruzimi, în secolul XXI, pe pământ european. A fost invocată frecvent tradiția sistemului militar rus, cu „lunga și urâta sa istorie a brutalității sistematice în timp de război”.⁵⁵

Tradiția este o explicație doar în sensul că oferă sugestii asupra a ceea ce este posibil. Privitor la comportamentul armatei ruse în războiul din Ucraina, s-a putut documenta cu precizie „ghidul” pe care aceasta l-a urmat după intrarea pe teritoriul ucrainean: negarea identității ucrainene, demonizarea ucrainenilor, încurajarea comportamentului brutal.⁵⁶

55 Tom Mockaitis, „The Russian army has a long history of brutality — Ukraine is no exception,” The Hill, April 11, 2022 - <https://thehill.com/opinion/international/3264042-the-russian-army-has-a-long-history-of-brutality-ukraine-is-no-exception/> (accesat la 25 iunie 2022). Seria este impresionantă: atrocitățile bolșevicilor comise sub ordinele lui Lenin în timpul războiului civil, cele ale Armatei Roșie sub comanda lui Stalin, apoi pe rând, războaiele murdare din Afganistan, Cecenia, Siria și acum Ucraina. „Soldații ruși nu sunt mai brutali decât oricare alții,” comentează Mockaitis, „dar aceștia operează în cadrul unei culturi instituționale care în mod tacit permite și încurajează activ comportamentul barbar”.

56 Pentru încurajarea brutalității, Vladimir Putin a onorat liderii militari cei mai cruzi. Pe 11 aprilie 2022, președintele Federației Ruse l-a numit la comanda operațiilor din Ucraina pe Generalul Alexander Dvornikov, care a condus forțele ruse în Siria. Generalul numit, „măcelarul din Siria” este cunoscut pentru distrugerea completă a unor orașe siriene, precum Alep, pentru folosirea mijloacelor teroriste, a centrelor de tortură, a violului sistematic (Ben Kessen, „Who is the ‘Butcher of Syria’ leading next phase of Russia’s Ukraine war?”

Acest ghid este opera lui Putin.⁵⁷ Președintele Federației Ruse s-a implicat activ și imaginativ în elaborarea, apoi în punerea în aplicare a ghidului cu conținut genocidar. Deja din luna iulie 2022, există un material amplu, detaliat, clar, care îl plasează pe Vladimir Putin printre autorii cu responsabilitate deplină pentru crime de genocid.

New York Post, April 11, 2022 - <https://nypost.com/2022/04/11/butcher-of-syria-leading-next-phase-of-russias-ukraine-war/> - accesat 20 iunie 2022). Pe 18 aprilie 2022, Putin a decorat Brigada 64 Infanterie Motorizată, acuzată de crimele de război din Bucha, acordându-i titlul onorific de Gărzi ("Putin Decorates Army Unit That Ukraine Blames for Bucha Deaths," *Bloomberg News*, April 18, 2022 - <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-04-18/putin-decorates-army-unit-that-ukraine-blames-for-bucha-deaths> - accesat 20 iunie 2022).

- 57 Ceea ce nu diluează responsabilitatea altor politicieni, precum fostul președinte și premier, Dmitry Medvedev, autor al unor texte apocaliptice (vezi intervenția lui din 11 octombrie 2021 comentată de Peter Dickinson, "Medvedev echoes Putin's dangerous Ukraine obsession," *Atlantic Council*, October 12, 2021 - <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/medvedev-echoes-putins-dangerous-ukraine-obsession/> - accesat 20 iunie 2022). Și nici implicarea ideologilor apropiați de Putin, precum Vladislav Surkov, promotorul „democrației suverane”, sau Aleksandr Dugin, teoreticianul Eurasianismului. Ori responsabilitatea ziariștilor și presei care au devenit actorii propagandei de susținere a genocidului asumat de Putin. Un exemplu referențial al apelului la la genocid este articolul lui *Timofey Sergeytsev*, "What should Russia do with Ukraine?," publicat de agenția de stat *RIA Novosti* (vezi traducerea în engleză la: https://medium.com/@kravchenko_mm/what-should-russia-do-with-ukraine-translation-of-a-propaganda-article-by-a-russian-journalist-a3e92e3cb64 - accesat 20 iunie 2022). În text, autorul susține că Ucraina nu poate exista ca stat național, elita naționalistă ucraineană trebuie lichidată (reeducarea ei fiind imposibilă), iar o parte a populației, importantă de altfel, necesită reeducarea. Un astfel de proces, constând în de-ucrainizare, va dura mai mult de o generație.